

felvállalják még akkor is, ha ez üldöztetéssel jár és az ortodox komuniták, akik bebörtönzésüket az Utópia felé vezető természetes útnak vélik. A regénybeli én nem használhatja ezeket a szerkezeteket. A holokauszt alatt magunk is megtapasztaltuk, amint a „közönségesek”, a többnyire „hitetlenek” gyorsan letörték a szolgatábor valóságában.

A regénybeli én legfőbb védekezése a teljes ábrándmentesség. A hitetlen egyedüli hatásos túlélési eszköze volna ez? Vajon belátása jelentené a legjobb védelmet belső széthullása ellen? Valóban úgy tűnik. Az elbeszélő – a pokol utasa – bátorsága meglepi az olvasót. A szokásos kérdés „ez hogyan történhetett” elmarad. Csak ismétli, a regénybeli én életütemére mozduló ajkakkal mondja: Persze, így volt. Várható volt. Másképpen nem is történhetett.

Kertész nem vádol. Az olvasóra bízva a következtetést. S ki ellen fordulna az olvasó, ha nem saját maga ellen, legbensője ellen, ahol nem a gonoszság, hanem a jóság a fehér holló. A jóság, az a felfoghatatlan csoda, amire nincs miért várni.

Svédből fordította: **Békássy N. Albert**

* Kertész Imre Sorstalanság című regénye svéd kiadásának (Mannen utan öde, 2002) – előszava.

Riport

Október 10-én pontban 13.00- kor Horace Engdahl, a Svéd Akadémia állandó titkára a média összegyűlt képviselői előtt bejelentette: „... írói munkásságért, amely az egyén sérülékeny tapasztalatának szószólója a történelem barbár önkényével szemben... a Svéd Akadémia az irodalmi Nobel-díjat 2002-ben Kertész Imre magyar írónak ítéli.”

– Na végre!!! – üvöltött fel valaki. A rekedt hang tulajdonosa az ágyékhumoráról hírhedt Gerd Fylking, a vásári pojacából lett „média-kolléga”, aki a tök ismeretlen nevek hallatán kiált fel, és kelt ezzel évről évre derűtséget. Hiába béreltek biztonsági őrköt, a mesterien álcázott Gerd megint kijátszotta az éberségüket.

Letöltöm az Internetről a Gályanaplót: „Életrajzomban az a legönéletrajzibb, hogy a Sorstalanságban semmi önéletrajzi nincs. Ami önéletrajzi benne, az az, hogy hogyan hagytam el belőle minden önéletrajzit a magasabb hűség kedvéért.

Ahhoz, hogy valaki megírja életét, nagy eredetiség kell; vagy nagy köznapiság.

Folyton az életre panaszkodom. Holott pedig még meg is kell majd halni.”

„A halálfélelem olyan érzés, amely jóindulatúan arra figyelmeztet, hogy nem gondolsz eleget a halálra. ...az alkotás – úgymond – legyőzi a halált. Ennek az ellenkezője legalább biztosan igaz.

Depresszióik érdekében az emberek különféle hazugságokhoz folyamodnak. Az én depressziómhoz az igazság is teljesen elegendő”.

November közepén értesítettek, hogy megkaptam az akkreditálást a Nobel-hét eseményeire. A díjátadáson és a banketten kötelező a frakk. – Odaadom az enyémet. – mondta a nálam húsz kilóval nehezebb Gunnar. – Vagy béreلسz inkább? – Felhívtam a frakk-kölcsönzőt. Olasz akcentus. Igen, van frakkjuk. December tizedikére. – Mennyibe kerül? 1200 korona. Tetőtől talpig? Lakkcipő is? Rendszerben van, holnap benézek.

Frakkpróba. Nagyjából jó, csak a nadrágszárát kell felhajtani. – Hogy kell leülni? – nézegettem a tükörben a törött szárnyaimat. – Így, mutatja Giuliano. – Frakkal nem hordanak karórát. – kopogtatja meg a rozsdamentes acélt. – Kiténtetés van? – kérdi. Kinyújtom a nyelvem. – Miért, úgy néz ki? – Válasz helyett a térdét csapkodja.

Telefon a Nobel alapítványhoz, Kertész attaséjának, a külügyhöz, és a követségre. A válasz ugyanaz: A zsúfolt programra való tekintettel Kertész Imre nem ad interjút. Be kell érnem a Digitális Akadémia honlapján talált művekkkel.

„... félő, hogy én már mindent csak így tudok leírni, szarkazmusba mártott tollal, gúnyosan, talán kicsit mulatságosan is (ezt nem az én dolgom megítélni), de bizonyos tekintetben bénán, mintha valaki mindig visszalökdösné a tollamat, amikor az bizonyos szavakat készül leírni, úgyhogy végül a kezem más szavakat ír le helyettük, amely szavakból egyszerűen sosem kerekedik ki a szeretetteljes ábrázolás, egyszerűen talán mert félő, hogy bennem nincs szeretet, de – uram isten! – ugyan kit is szerethetnék én, és ugyan miért.”

(Kaddis a meg nem született gyermekért)

Hogyan készülnek a nagy könyvesboltok az ünnepre? Egy héttel a díjátadás előtt az elegáns Hedengrens könyvesboltban Kertész könyvei az eladó pultján, az óriási Akadémia-könyvesboltban pedig egy rosszul elhelyezett standon állnak. De az elegáns NK – egyesek szerint a „sznob-áruház” – harmadik emeletén levő könyvesboltban két, mennyezetig érő polcon Kertész Imre svédre fordított regényei, és egy diszkrét felirat tudatja, hogy Kertész Imre pénteken dedikál. A dedikálás nem szerepel a sajtónak kiosztott hivatalos programban. Ezzel magyarázható, hogy pénteken csak a magyar TV készíti riportot. Nyugodtan nézelődöm, fényképezek, nem zavarok senkit.

A sajtó Kertész Imrén kívül a japán Shimadzu cég fiatal mérnökével, Koichi Tanakával foglalkozik a legtöbbet. Tanaka elsőként használt lézersugarat a proteinek elpárologtatására, ezzel lehetővé tette azt, hogy a nagy molekulájú fehérjéket tömegspektrográffal elemezzék. Sikere egész Japánt meghihlette: „Ha Tanaka megkapta, akkor talán nekem is van rá esélyem! Hátha én is csináltam valami fontosat.” Tudományos körökben enyhe megbotrányozást keltett azzal, hogy csupán kismérnököt végzett, és nincs doktorátusa. (Peter Roepstorff dán professzor, tiltakozásból visszamondta a meghívást.)

December 10. Délelőtt főpróba a Hangversenyteremben. A nemzetközi sajtót harmincan képviseljük. Az első sorba, egy öszülő olasz férfi mellé ülök. Biztonsági ellenőrzés miatt felállítanak, és kiterelnek a teremből. (Vajon meg szabad simogatni egy szolgálatban levő bombaszimatoló spanielt?) Tükörrel nézegetik a székek alját. Tíz perc múlva szólnak, hogy visszaülhetünk.

A színpadon, az előtérben 12 vörös bársonnyal bevont, üres szék. Fél tizenegykor megjelennek a geriátriai férfiklub tagjai. Az öreg szivarok között tejfölös szá-júnak számít a 43 éves Tanaka. A próbát vezető, sötét öltönyös hivatalnok türelmesen magyarázza a délutáni tortúra főbb mozzanatait. A díjazottak feszülten figyelnek, időnként bólogatnak, avagy meg-megrázzák a fejüket. Kertész Imre szelíden mosolyog.

„Különös, mennyire nem érdekelt soha és nem tud érdekelni egyáltalán az úgynevezett „halhatatlanság”. Mindenki valami nyomot akar hagyni az életen, az életben. Én inkább nyomtalanul eltűnni. – Hogy a leirtakat úgy gondolom, ahogyan leírtam, azért szavatolok. Viszont miért írom le őket egyáltalán, ha így van, ahogy leírtam (s amiért szavatolok), akkor miért írok? Megint felteszem a kérdést: hol követem el az ábulást? És mi a valóság?” (Gályanapló.)

A 75 éves Sydney Brenner nem adja vissza a diplomát. Derűtlenség. A király szerepét játszó svéd leroskad az egyik trónusra. Hárman is integetnek. – „Wrong chair! Rossz szék!” – Szó nélkül átül a középső székbe. Kertész Imre csak kétszer hajol meg, senki sem szólja meg érte. Vége. Kitéssékelnek. A lépcsőházban megállítanak. – Bodor Attila. Én is hegedús vagyok. – mondja a nevem hallatán. – 1969 óta játszom a zenekarban.

Délután a díjátadáson aztán minden a legnagyobb rendben folyt. Csak Madeleine hercegnő volt durcás, bizonyára az akadémikusokból toborzott „pingvinhegy” pacemaker-ketyegése idegesítette. Károly Gusztáv ellenben formában volt. A megilletődéstől lebévult Davis professzorhoz sétált, és a kezébe nyomta a csomagot. Masatoshi jobban emlékezett a leckére, a padlószőnyegbe hímzett nagy „N” betűig ment, ott átvette a díjat, és szépen meghajolt. A legnagyobb tapsot Kertész Imre kapta. Himnusz, utána rohanás a ruhatárhoz. Nem érdemes taxiba szállni, toronyiránt hamarabb odaérek a Városházához.

A frakkomat igazgatva lassan haladok az 1200 vendégből gyűrt tömeggel. A sajtó asztala a legjobb helyen, a Svéd Akadémia asztala mellett van. Mi lesz vacsorára? A mindedig titokban tartott, francia nyelvű menü szerint - előzetesen csak annyit árultak el, hogy a nyersanyagok között nincs sem allergiát okozó dió, sem pedig „valláskorlátozott” disznóhús – az előétel kecskesajt és rák szarvasgomba öntettel.

Harsonaszó közepette megérkezett a királyi család és a vendégeik. Az ültetés két nyertese, a magyar és a svéd miniszterelnök, a szépséges Madeleine hercegnő mellé került. Tósztt tószttot követett - tíz éves Dom Pérignon pezsgővel – majd a vállukon roskadási rakott tálcákkal bevonult a százhuszonöt fős pincérhadserg.

Az előétel után aranyruhas fiatalok vad táncot lejtettek az égő gyertyák fényénél, miközben a huszonöt méter magas Kék terem mennyezetéről völegénynek és menyasszonynak öltözött akrobaták csüngtek-pörögtek.

A főfogás "cerf", ami szarvast jelent. Ezt a harmadik pincértől tudtuk meg, az első kettő a vállát vonta. (Vajon milyen alapon válogatták ki őket a több száz jelentkező közül?) A cirkuszi artistákból, beatzenészekből és operakóristákból verbuvált együttes műanyag léggömbben előadott Rómeó és Júliája kisléggömbben végződött.

A fagyaltkreációkkal elkényeztetett törzsvendégek számára a körtelikkorrel locsolt, krémesszerű desszert maga volt a csalódás, amelyre sem a kávé, sem pedig a konyak nem jelentett vigaszt. (A hivatalos közlemény szerint a 450 liter kávé 5 óra alatt főzték meg. Ezek szerint a többség állott kávé szürcsölt...)

Sydney Brenner, orvosi Nobel-díjas beszéde:

– Levelet kaptam egy kínai diáktól: „Kedves Dr. Brenner, én is szeretnék Nobel díjat nyerni. Árulja el nekem, mit kell tennem?” Arra gondoltam, hogy valami ilyesmit válaszolok neki: Először találj egy jó munkahelyet és egy bőkezű szponzort. Cambridge és az Orvosi Kutatás Tanácsa megteszi. Aztán szükséged lesz egy kísérleti állatra, például egy gilisztára. Válassz két kitűnő kollegát, akik a munkádban segítenek. Mit szólnak például kezdetnek John Sulstonhoz és Robert Horvitzhoz? (A kikkel Brenner a Nobel-díjat osztotta.) Azt is meg kell oldanod, hogy nekik is kitűnő kollegáik legyenek, na meg diákjaik. És mindenki keményen dolgozzon. Végül, ami a legfontosabb, válassz ki egy felvilágosult és eredményeidet méltányoló Nobel-bizottságot, melynek kitűnő elnöke megkérdőjelezhetetlen ítélőképességgel rendelkezik. Mindez szükséges ahhoz, hogy idáig juss és, hogy a kollegák nevében mindenkinek megköszönd az a lehetőséget, hogy itt lehetsz és elmondhatod ezt a beszédet.

Péntek reggel, a Grand Hotelben. Reggel hét óra múlt, a lobbyban félhomály, kávé rendezek. Fent, a hagyományos Lucia menet járja a szobákat, ébreszti a Nobel díjasokat. Karikás szemmel jönnek reggelizni. Pár perc múlva fején égő gyertyakoszorúval, talpig érő hófehér lepelben megjelent – nyomában a nyoszolyólányokkal – „Sankta Lucia”.

Kint már világosodik. A bejárat előtt álló limuzinok csomagtartójába egyenruhás sofőrök hordják a vendégek bőröndjeit.

H. Zsolt